

УДК 374.7 - 051:373.3.016

Людмила Яківна Бірюк,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри
педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: kafpipo@gmail.com

Сергій Григорович Пішун,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки і психології початкової освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: peshas56@ukr.net

ПРОБЛЕМИ І МОЖЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ІНТЕГРОВАНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті охарактеризовано проблемне поле та можливості самовдосконалення вчителя-початківця в інтегрованому навчальному середовищі. Окреслено компоненти та умови, що сприяють успішному професійному самовдосконаленню вчителя в системі інтегрованого навчання. Акцентовано увагу на значущості професійного самовдосконалення під час реалізації професійної діяльності педагога на різних етапах. Зазначено, що їхня потреба в професійному вдосконаленні може поступово поглиблюватися, ставати особистісно-орієнтованою й реально адаптованою до проблем розвитку дитячої групи й наукових перспектив початкової освіти.

Ключові слова: інтегрований, клас, компетентність, професійна діяльність, учитель початкових класів, самовдосконалення.

«Учитель навчає доти, поки вчиться сам»
(Адольф Дістервег)

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. Глобалізаційні процеси розвитку сучасного суспільства наполегливо диктують перегляд цілей, змісту й технологій вищої професійної освіти, мета якої – виховання й розвиток творчої, компетентної, конкурентоспроможної особистості на ринку педагогічної праці. Підвищена увага до професійної підготовки вчителя початкових класів на сучасному етапі розвитку освіти зумовлена впровадженням у масову шкільну практику нового Стандарту початкової освіти, що автоматично ставить питання про потенціал професійного й особистісного розвитку вчителя як учасника й організатора особистісно-розвивальної взаємодії в соціально-освітньому середовищі, можливості варіативного розуміння алгоритму педагогічного проектування, що дозволить учителю-початківцю проявити свою спрямованість на проблеми дітей не тільки з погляду мотиваційного компонента, а й у діяльності взагалі. Водночас професійне самовдосконалення – процес динамічний за змістом і безперервний у часі. У цьому контексті конструктивним є міркування О. Ігнатюк, яка розуміє професійне самовдосконалення «як невід'ємний компонент підготовки фахівців, результат свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, під час якого він реалізує потребу розвитку в себе таких професійно важливих якостей (ПВЯ), відповідних знань і вмінь, що сприятимуть успіху в професійній діяльності та життєдіяльності взагалі» [1, с. 16].

Сучасна практика функціонування педагогічного співтовариства диктує необхідність власної безперервної педагогічної освіти, однак сьогодні її більше декларують, аніж реалізують. Особливо це стосується змістових аспектів: концептуальних основ побудови періоду становлення професійної компетентності вчителя й післядипломної освіти, що не відповідають один одному. На наш погляд, це породжує змістову фрагментарність та мотиваційну байдужість процесу післядипломної освіти вчителя.

Інтегративні процеси передбачають взаємодію основ наук, спільне різнонаукове відображення теоретичних і практичних об'єктів педагогіки, взаємовплив наук, коректування науково-педагогічних чи інших галузей знань за рахунок відомостей з інших наук, взаємозв'язки, взаємопроникнення та

перенесення знань одних наук в інші з метою всебічного висвітлення педагогічного об'єкта, комплексного підходу до його дослідження. Взаємозв'язок як педагогічна закономірність передбачає, що «вивчення навчальних дисциплін повинно здійснюватися в єдності, цілеспрямовано й у взаємодії. Під впливом цієї закономірності змінюються майже всі компоненти навчального процесу» [2, с. 39].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміни змісту й організації освітнього процесу початкової загальної освіти знайшли відображення в ідеях розвивальної педагогіки Л. Виготського, Л. Занкова, Д. Ельконіна, В. Давидова, Л. Петерсон.

Останнім часом зростає дослідницька зацікавленість проблемами особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя, вивчаються умови розвитку особистості студента як суб'єкта педагогічного процесу (Н. Боритко, Є. Бондаревська, Н. Сергєєв, В. Серіков); професійної підготовки фахівців у вищій школі (А. Алексюк, С. Гамараш, С. Гончаренко, А. Гуржій, А. Капська, В. Козаков, М. Лазарєв, П. Підкасистий, С. Сисоєва).

Мета статті. Охарактеризувати процес формування професійної компетентності та вектори самовдосконалення вчителів початкової школи за умов їхньої діяльності в інтегрованому навчальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Реалізація ефективної професійної діяльності, її цілеспрямованість, можливість розв'язання нестандартних педагогічних ситуацій вимагає від учителя постійного аналізу свого професійного ресурсу. Прикро, але факт, що на сьогодні більшість учителів не відчуває потреби в самовдосконаленні, принаймні, стійкої. Аналізуючи результати досліджень потреби в професійному самовдосконаленні вчителів, які працюють за традиційною системою, можна зазначити, що спонукальними чинниками активності вчителя є здебільшого зовнішні. Вони не пов'язані з аналізом особливостей і проблем дитячої групи, власної педагогічної діяльності, її продуктивності. Установка на тиражування якоїсь усередненої активності (типовий навчальний план, типовий тематичний план, типовий молодший школяр) ніби «знімає» проблемність, щоденну новизну педагогічної праці, а значить, і необхідність удосконалювати свою професійну діяльність. Сьогодні впровадження інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) як одного з ключових напрямів у тезаурусі професійної компетентності вчителя позиціонується багатьма проблематичним з погляду як технічної невідповідності багатьох учителів, так і взагалі їхнім небажанням щось змінювати. Так, за даними Центру нової освіти І. Іванова, на запитання «що робити, аби подолати ці проблеми», були отримані відповіді, результати яких подані в таблиці 1 [3].

Таблиця 1

Як подолати проблеми технічної невідповідності вчителя

Можливості подолання	Показники (%)
Працювати у звичному режимі	86 %
Боротися, змінюватися і змінювати	7 %
Покинути сферу освіти	7 %

Як бачимо, результати невтішні. Тільки 7 % мають потребу професійного самовдосконалення, проте конкретний його зміст усвідомлюється ними неясно: «Хочеться дізнатися щось нове!». Конкретна сфера зацікавленості в міркуваннях учителів цієї групи, як правило, відсутня. Парадоксальним у цій ситуації залишається те, що в епоху ІКТ учитель перебуває під впливом сучасних технологій, але міркує так, як звик. Вивчення продуктів діяльності майбутніх учителів початкової школи дозволяє стверджувати, що професійна компетентність як система актуальних педагогічних характеристик дає можливість учителю-початківцю нетрадиційно організувати й здійснювати свою педагогічну діяльність в умовах інтегрованого середовища.

Дослідження переконливо доводять, що на початку своєї діяльності ключовим фактором у набутті педагогічної компетентності є те, які цілі своєї професійної діяльності визначено вчителем в якості пріоритетних. Вчитель початкової школи, який пройшов навчання на основі інтегрованого навчального змісту, приймаючи нову групу дітей, починає свою професійну діяльність з глибокого вивчення їхніх особливостей: бере участь у вивченні психічної готовності дітей до навчання щодо встановлення основних характеристик психічного віку дітей. У підсумку – цілі дитячого розвитку, причому не типові для дітей молодшого шкільного віку, а конкретні, що стосуються даної дитячої групи, є головними. Такі вчителі демонструють вид спрямованості педагогічної діяльності, який

умовно можна позначити формулою «учитель для дітей», а не «діти для реалізації себе як учителя».

Суттєвим є значний показник, що відрізняє особливості сенсоутворювального змісту діяльності вчителя. Мова йде про стійку спрямованість педагогічної діяльності, її незалежність від реальних позитивних або негативних умов, що супроводжують учителя у його діяльності (позиція адміністрації; наявність ефективної психологічної служби в школі; особливості дитячих груп тощо), що дозволяє зробити висновок про світоглядне особистісне сприйняття молодим педагогом такої спрямованості діяльності як єдино можливої. Тобто мова йде про процес рефлексії позитивного спрямування. «Рефлексивний компонент професійної компетентності реалізується в рефлексивних уміннях особистості, що дозволяють ефективно та адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізовувати рефлексивні здібності, забезпечувати процеси самопізнання, саморозвитку й самовдосконалення» [4, с. 98–99].

Іншим аспектом діяльності вчителя є створення «предметної узгодженості» (чого майже не вдається досягти в процесі формування професійної компетентності в студентів). В інтегрованому середовищі це дозволяє дитині сприймати різний навчальний зміст як цілісний зв'язок («світ в єдності»). Цьому сприяє розроблення конкретних тематичних планів, у процесі роботи над якими вчитель співвідносить на основі єдиного визначення мети одиниці математичного, мовного, природознавчого, літературного навчального змісту, створення програми особистого професійного поступового руху, в основі якого – усвідомлення результатів співвідношення свого професійного ресурсу й актуальних проблем учнів. Сутність цього напрямку діяльності вчителя пов'язана, зокрема, з участю в науково-практичних семінарах (база – методичне об'єднання), мета яких полягає у визначенні вектора самовдосконалення. На наш погляд, він, як і весь процес самовдосконалення, буде визначатися двома параметрами:

1. Активність.

1.1. Перший тип активності педагога пов'язаний із пошуком і аналізом педагогічних проблем безпосередньо в педагогічній практиці. Учитель сприймає свою професійну діяльність як проблемну й проєктувальну (немає готових відповідей!). Пошук розумних рішень приводить педагога до критичного аналізу своїх можливостей, їх переоцінки і, відповідно, до створення програми власного професійного вдосконалення, що органічно поєднується з усіма іншими аспектами педагогічної діяльності й здійснюється постійно.

Схематично це зображено на рис. 1.

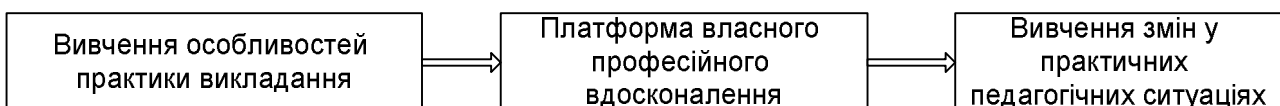

Рис. 1. Програма 1 професійного вдосконалення вчителя

1.2. Другий тип активності характеризується певною циркулярністю й виникає ніби ззовні у зв'язку з появою певної ситуації: близьке ознайомлення із будь-якою новою педагогічною технологією; визначений термін перепідготовки; ініціатива з боку адміністрації. Типовий варіант такої активності в процесі вдосконалення власної кваліфікації подано на рис. 2.

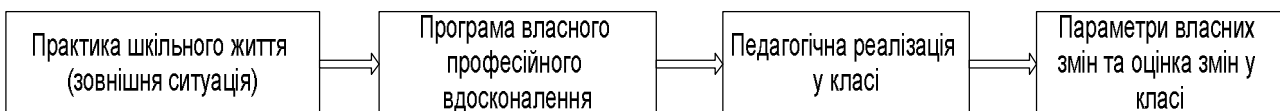

Рис. 2. Програма 2 професійного вдосконалення вчителя

2. Самостійність.

2.1. Самостійність учителя в процесі професійного самовдосконалення має прояв у визначенні кола тих педагогічних потреб, які йому необхідно вирішити, й здійснює пошук умов, необхідних для цього (робота з літературою; консультації з фахівцями; робота на курсах; відвідування онлайн-вебінарів тощо).

2.2. Самостійність, підпорядкована специфічним умовам: у визначенні, заданої ким-небудь у терміни (складеної за принципом – «для всіх корисно!») програми, що вміщує, як правило, усі можливі нові педагогічні розробки; проявляє певну самостійність у прийнятті або неприйнятті,

опануванні тією чи іншою мірою продуктивності. На наш погляд, максимально високий відсоток продуктивності навчальної діяльності вчителя та учнів можна отримати в результаті поєднання параметрів 1.1 активності і 2.1 самостійності.

Професійна діяльність учителя із добору та осмислення розвивальних можливостей інтегрованого навчального матеріалу для молодших школярів може бути представлена декількома рівнями, критеріальною основою яких є :

а) ступінь, повнота володіння вчителем здатностями з різних предметних галузей (предметне навчання в початковій школі);

б) повнота збору й використання інформації про клас у процесі розроблення системи розвивальних цілей;

в) особливості співвідношення психолого-педагогічного (міжпредметні зв'язки, синтез, інтеграція) і методичного компонентів у процесі побудови навчального змісту для молодших школярів;

г) ступінь відповідності розробленого вчителем предметного змісту особливостям класу, з одного боку, і перспективам її розвитку з іншого (система цілей і завдань розвитку).

Учителі, які демонструють перший рівень професійної спрямованості, використовують інформацію про дітей у повному обсязі. Дослідження переконують, що, перш за все, це виявляється в тому, що вчителі визначають систему цілей (а не суму), де пріоритетне місце надається завданням загальноособистісного розвитку та пізнавального вдосконалення дітей. Особливості фізичного стану учнів перебувають також у центрі уваги вчителя (дозування навантаження; зміна видів діяльності на уроках). Учитель співвідносить навчальний зміст, систему розвивальних цілей, завдань і актуальні дитячі можливості. Вивчення особливостей діяльності вчителя такого типу засвідчує, що, як правило, у нього розроблена програма розвитку класу як на концептуальному, так і на діяльнісному рівнях. Водночас він відкритий для професійного спілкування, позитивно реагує на поради колег та пропозицій батьків.

У такій ситуації розвивальний ефект навчального змісту надзвичайно високий, оскільки є адаптованим для певного класу й дозволяє вчителю максимально проявити найскладніший вид педагогічної спрямованості – спрямованість «на дітей». Аналіз труднощів у діяльності вчителя стосовно цього аспекту, а також педагогічних помилок дає підстави стверджувати, що добір навчального змісту відбувається тим ефективніше, чим глибше вчитель усвідомлює «психологічний образ» різнопредметних дій дітей: їхня поведінка на уроках математики, мови, читання пояснюється одними й тими ж причинами – особливостями розвитку системи пізнавальних засобів або певними соціальними особливостями.

Рух предметного змісту визначається, перш за все, тим, як учитель проектує процес дитячого розвитку в період молодшого шкільного віку.

Учителі другого рівня професійної спрямованості зосереджують свою увагу на позиції «учень – пізнавальний суб'єкт». Характерною особливістю такої позиції є вплив тільки діяльнісного аспекту; на концептуальному рівні (як уже зазначалося вище) враховуються обидві складові дитячого розвитку – «учень – пізнавальний суб'єкт» і «учень – соціальний суб'єкт». Ця розбіжність є іманентною особливістю розвитку педагогічної діяльності вчителя цього рівня, може виникнути внаслідок того, що педагог, особливо початківець, не в змозі одночасно реалізувати обидві складові дитячого розвитку. Безсумнівно, що в міру освоєння педагогічної діяльності цей параметр має тенденцію до продуктивного розвитку в подальшій професійній роботі.

Учитель, який відповідає III рівню розвитку самоудосконалення, у своїй діяльності утруднюється в цілісному осмисленні та вираженні концепції – програми розвитку класу, унаслідок чого планує навчальний зміст не методом добору, а в результаті вибору, як правило, одного з інноваційних напрямів. Можливий інший варіант діяльності вчителя (відповідно до третього рівня): обирається традиційний зміст, поєднаний із інноваційними технологічними рішеннями. Наприклад, виділяються системи особливих завдань, що дозволяють надати навчальному змісту диференційованого і розвивального характеру, або використовується система змістового оцінювання результатів дитячої діяльності на відміну від традиційної – бали, або вчитель цілеспрямовано планує й реалізує систему змістових навчальних завдань, що дозволяють учням усвідомлювати ті зміни, що відбуваються з ними в процесі навчання.

Зміни в діяльності вчителя цього типу порівняно з характеристиками, відповідними I і

Прівням розвитку процесу самовдосконалення, стосуються, головним чином, дуже важливого критерію: ступеня відповідності особливостей класу, системи розвивальних цілей і завдань та своєрідності розвивального змісту. Виникає ситуація, коли навчальний зміст ніби диктує дітям якийсь «пізнавальний патерн» розвитку, а вчитель може при цьому частково втратити свою мотиваційну спрямованість «на дитину». Крім того, за рівнями I і III учителі зазначених типів також демонструють істотні відмінності: відсутня необхідна професійна гнучкість володіння навчальним змістом початкової освіти й недостатньо глибокий рівень поєднання психологічних, дидактичних і методичних аспектів у діяльності педагога (етап змістового синтезу, наближення до інтеграції).

Схильність до постійного й конструктивного самооцінювання характеризує сформовану педагогічну діяльність учителя. Саме в цьому закладено зміст праці педагога: він буде неспроможним розібратися в мотиваційно-чуттєвій сфері дитини, якщо не зможе розібратися в самому собі. На жаль, шкільна практика свідчить інше: небажання або неготовність учителя до аналізу своєї роботи, невміння педагога визначати позитивні й негативні її сторони стримує проектування його майбутньої педагогічної діяльності, а це, у свою чергу, є перешкодою на шляху до самовдосконалення. Стимулювання цього процесу в умовах роботи школи має передбачати необхідність пошуку таких форм, які б сприяли цілеспрямованому й усвідомленому прагненню вчителя до професійного самовдосконалення, заохочувалися й належним чином позитивно оцінювалися.

Висновки. Отже, процес самовдосконалення – це «діяльність людини, спрямована на формування в себе нових і посилення наявних позитивних якостей і властивостей, умінь і навичок, а також на корекцію своїх недоліків; припускає дію на саму себе, означає опору людини на краще в собі, розширення цього кращого й просування до власної вершини (самовдосконалення), досягнення акме (гр. *акме* – розквіт, вершина)» [5, с. 5].

Процес самовдосконалення неможливий без цілеспрямованості, в основі якої – усвідомлення професійних дій, тобто можна вести мову не тільки про професійну компетентність, а й рефлексивну. «Рефлексивна компетентність утілюється у вдумливому й відповідальному ставленні до своєї діяльності, заснованій на постійному осмисленні цієї діяльності та її результатів в інтересах інших людей» [6, с. 243].

Аналіз результатів професійної діяльності вчителів показує, що їхня потреба в професійному вдосконаленні поступово поглиблюється, стає особистісно-орієнтованою й реально адаптованою до проблем розвитку класу й наукових перспектив початкової освіти. Про це свідчать зміни, що відбуваються за такими параметрами процесу професійного самовдосконалення, як активність і самостійність, а також, безсумнівно, поява професійної та особистісної суб'єктності вчителів, високий рівень рефлексії, що мають прояв в особистісно-орієнтованих програмах саморозвитку.

Розвиток професійної компетентності вчителя початкової школи на сучасному етапі може бути успішно реалізований за умови його комплексного усвідомлення: на основі глибокого вивчення проблем розвитку сучасного молодшого школяра в процесі навчання через створення та реалізацію спеціальних психолого-педагогічних умов, актуального професійного розвитку фахівця в умовах реалізації особливого інтегрованого навчального змісту.

Список використаних джерел та літератури

1. Ігнатюк О. А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. А. Ігнатюк. – Харків : Б. в., 2010. – 44 с.
2. Козловська І. Дидактика в контексті інтегрованого навчання : навч.-метод. посіб. / І. Козловська. – Л. : Світ, 1999. – 301 с.
3. Іванов І. Освіта XXI ст. [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: https://edcenter365-my.sharepoint.com/personal/ivanov_edcenter_org/
4. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів / Ірина Онищенко // Навчання і виховання обдарованої особистості : теорія та практика. – 2012. – № 8. – С. 94–101.
5. Вайніленко Т. В. Основи професійного самовдосконалення педагога : методичні рекомендації / Т. В. Вайніленко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – 250 с.
6. Бабаян Ю. О. Формування рефлексивної компетентності майбутнього вчителя початкових класів / Ю. О. Бабаян, К. Ф. Нор // Формування професійної компетентності майбутнього вчителя / заг. ред. С. І. Якименко. – К. : Вид. дім «Слово», 2011. – С. 231–266.

Людмила Яковлевна Бирюк,
доктор педагогических наук,
профессор, заведующая кафедрой
педагогике и психологии начального образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: kafpipo@gmail.com

Сергей Григорьевич Пишун,
кандидат педагогических наук, доцент кафедры
педагогике и психологии начального образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: peshas56@ukr.net

ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ИНТЕГРИРОВАННОЙ ОБУЧАЮЩЕЙ СРЕДЕ

В статье охарактеризованы проблемное поле и возможности самосовершенствования учителя начальных классов в интегрированной учебной среде. Определены компоненты и условия, способствующие успешному профессиональному самосовершенствованию учителя в системе интегрированного обучения. Акцентировано внимание на значимости профессионального самосовершенствования в реализации профессиональной деятельности педагога на разных этапах. Отмечено, что их потребность в профессиональном совершенствовании может постепенно углубляться, становиться личностно-ориентированной и реально адаптированной к проблемам развития детской группы и научных перспектив начального образования.

Ключевые слова: интегрированный, класс, компетентность, профессиональная деятельность, учитель начальных классов, самосовершенствование.

Liudmyla Biryuk,
Pedagogical Sciences Doctor,
Professor of Primary Education
Pedagogy and Psychology Chair
of Oleksandr Dovzhenko
Hlukhiv National Pedagogical University,
e-mail: kafpipo@gmail.com

Sergiy Pishun,
Pedagogical Sciences Candidate,
Associate Professor of Primary Education
Pedagogy and Psychology Chair
of Oleksandr Dovzhenko
Hlukhiv National Pedagogical University,
e-mail: peshas56@ukr.net

THE PROBLEMS AND POSSIBILITIES OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' PROFESSIONAL SELF-IMPROVING IN INTEGRATED EDUCATIONAL ENVIRONMENT

***Introduction.** The globalization processes of developing modern society strongly urge to change the purposes, content and technologies of higher professional education, the aim of which is to educate and develop a creative, competent, and competitive personality in the market of pedagogical work. Increased attention to the primary school teachers' professional training at the present stage of developing education is due to the introduction of a new schooling standard into school practice, which automatically raises the issue about the potential of professional and personal developing a teacher as a participant and organizer of personally-development interaction in the social and educational environment, the possibility of variation understanding the algorithm of pedagogical design, which will allow the beginner teacher to direct his / her orientation on children's problems not only with the point of view of the motivational component, but also in activity in general.*

***Purpose.** The purpose of research is to characterize the process of professional competence forming and*

vectors of primary school teachers' self-improving in the conditions of their activity in the integrated educational environment.

Methods. The method of interdisciplinary theoretical analysis, an interview, a questioning, studying the products of school teachers' activity, the teachers of multidisciplinary department, self-observation materials were used.

Results. The characteristics of the levels of professional self-improving are determined. This is the characteristic of a teacher's activity according to the level I. A teacher knows the educational content of primary education according to traditional curriculum, innovative and variable single-subject programs. Studying the peculiarities of such teacher's activity shows that, as a rule, he has the constructed program for developing the form (pupils) both at the conceptual and the activity level. At the same time, a teacher is open to professional communication, responds positively to the colleagues' advice. His / her position (the program of constructing a pedagogical space for children) is deeply conscious and substantiated, but, at the same time, is ready for any changes. A characteristic feature of such teacher's activity is a flexible combination of subject content, respectively, several innovative and traditional programs.

A characteristic feature of planning and implementing the subjects' content for children in the work of the teacher of level II is that a cognitive learning function is deeply worked out. The aspects of a child's personality developing are understood as an auxiliary product. Such feature is revealed in a particular activity of a teacher; for example, the productive cognitive space of a lesson cannot be consistent with the form of pedagogical communication during the same lesson.

It is difficult for the teacher, who corresponds to the third level, to comprehend and expresses the concept-program of form (class) developing in his / her activity, as a result of which he / she plans the educational content with the help not of the selection method, but of choosing one of the innovative directions, as a rule. The educational content is not always determined by children's peculiarities and the opportunities for their developing. There is a situation where educational content seems to dictate to children a «cognitive pattern» of developing, and a teacher can partially lose his / her motivational orientation «to the child» during this process.

Originality. The possibilities of self-improving in the process of acquiring professional competence by primary school teachers and the conditions of their developing in the integrated educational environment are described. The description of the levels of a primary school teacher activity, which determines the possibility and personal capacity on the way to self-improving are given.

Conclusion. The main condition that allows the teacher to move to higher achievements in his / her professional activities is the preservation and developing a teacher's professional humanistic orientation, which is determined by the creation of the most effective pedagogical conditions that contribute to the development of a particular form.

Key words. Integrated, class, competence, professional activity, a primary school teacher, self-improving.

References

1. Ighnatjuk O. A. Teoretychni ta metodychni osnovy pidghotovky majbutnjogho inzhenera do profesijnogho samovdoskonalennja v umovakh tekhnichnogho universytetu : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija ta metodyka profesijnoji osvity» / O. A. Ighnatjuk. – Kharkiv : B. v., 2010. – 44 s.
2. Kozlovsjka I. Dydaktyka v konteksti integhrovanogho navchannja. Navch.-metod.posib. / I. Kozlovsjka. – L. : Svit, 1999. – 301 s.
3. Ivanov I. Osvita XX st. [Elektronnyj resurs]. – 2016. – Rezhym dostupu do resursu: https://edcenter365-my.sharepoint.com/personal/ivanov_edcenter_org/.
4. Onyshhenko I. Modelj formuvannja fakhovoji kompetentnosti majbutnjogho vchytelja pochatkovykh klasiv / Iryna Onyshhenko // Navchannja i vykhovannja obdarovanoji osobystosti : teorija ta praktyka. – 2012. – # 8. – S. 94–101.
5. Vajnilenko T. V. Osnovy profesijnogho samovdoskonalennja pedaghogha : metodychni rekomendaciji / T. V. Vajnilenko. - K. : NPU imeni M. P. Draghomanova, 2005. – 250 s.
6. Babajan Ju. O. Formuvannja refleksyvnoji kompetentnosti majbutnjogho vchytelja pochatkovykh klasiv / Ju. O. Babajan, K. F. Nor // Formuvannja profesijnoji kompetentnosti majbutnjogho vchytelja / zagh. red. S. I. Jakymenko. – K. : Vyd. dim «Slovo», 2011. – S. 231–266.

Отримано редакцією 12.10.2017 р.